

Ruimte voor Resonantie

Een muziekproject
als oefenruimte voor
inclusieve kunsteducatie

Emiel Copini • Lobke Meekes

Inhoud

Voorwoord	4
Introductie	6
Fase 1: Vooronderzoek	8
Fase 2: Doorontwikkeling	12
Conclusies en aanbevelingen	32
Aan de slag!	36
Bronnen	38

Voorwoord

Dit verhaal is misschien niet wat je gewend bent van een rapportage. We gaan je niet vertellen hoe het zit. We hebben geen impact gemeten en komen niet met eenduidige conclusies. De betrokken personen en organisaties zullen we ook niet uitgebreid beschrijven. We willen je vooral meenemen in een aantal sleutelmomenten; situaties die van grote betekenis waren voor de betrokkenen en waarvan we als groep veel geleerd hebben. Het gaat om specifieke momenten waarvan we denken dat ze staan voor iets groters en herkenbaar zullen zijn voor jou als lezer.

Misschien vraag je je af of deze rapportage voor jou de moeite waard is om te lezen? Wanneer je op veel van de volgende vragen 'ja' kunt antwoorden, dan denken we van wel:

- Ben je een leerkracht, docent, artiest, kunstenaar, vakdocent, educator, basisschooldirecteur, intermediair, beleidsmedewerker, cultuurmakelaar, of welzijnswerker, en betrokken bij een bestaand kunstproject of een initiatief aan het starten dat zich afspeelt in, met of rondom een basisschool?
- Gaat het om muziek, of een andere kunstvorm?
- Is dit project afhankelijk van subsidie of van een andere vorm van tijdelijke financiering?
- Is er in het project aandacht voor taal- en identiteitsontwikkeling?
- Is er samenwerking tussen leerkracht en vakleerkracht beoogd?
- Is er een streven naar verbinding tussen binnen- en buitenschools?
- Is er een streven naar verbinding met in de omgeving herkenbare en relevante thema's?

Dit verhaal verbindt al deze aspecten. In de kern gaat het over Ready to Rock, een buitenschools muziekproject dat kinderen zonder muzikale achtergrond in twintig tot vijfentwintig weken klaarstoomt om op te treden in een band, samen met ervaren popmuzikanten. Dit project is voortgezet en verder ontwikkeld in de context van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK 3, periode 2021-24), waarmee er in het bijzonder aandacht was voor curriculumvernieuwing, kansengelijkheid en de verbinding tussen muziek en taalontwikkeling. We zoomen in op Ready to Rock en kijken tegelijk naar wat we hiervan kunnen leren voor vergelijkbare kunsteducatieve projecten.

Wat beklijft wanneer de ondersteuning voor kunsteducatie wegvalt? Alle ambities om duurzame verandering te brengen ten spijt, geven betrokkenen vaak toe dat mooie initiatieven toch zullen verdwijnen wanneer de ondersteuning ophoudt.

Wanneer we verwijzen naar 'de onderzoekers', dan bedoelen we de auteurs van deze rapportage. Met 'het kernteam' verwijzen we naar de onderzoekers, de intermediairs Otine van Erp en Karin van Dijk, muziekdocent en projectleider Bob van Rutte, zijn opvolger Daphne Horsten, en bibliotheekmedewerker Rita Bemelmans. Het kernteam trekt op met andere betrokkenen als het 'projectteam' waarmee Ready to Rock is doorontwikkeld.

Introductie

Het naschoolse muziekproject *Ready to Rock* werd al een aantal edities als succesvol beschouwd. Toch benaderden intermediairs Karin van Dijk en Otine van Erp van Kunstkwartier, Lobke Meekes en Emiel Copini. Zij wilden meer vat krijgen op de succesfactoren en zochten ook ruimte voor verbetering en doorontwikkeling van het project. Het doel op de lange termijn zou zijn om het meer duurzaam ingebed te krijgen.

Wat we zo vaak zien bij kunsteducatieve projecten, is dat ze hoe waardevol ook, toch kwetsbaar blijken zodra de subsidie wegvalt. Tijdens het vooronderzoek '[Muziekeducatie, hoe klinkt dat?](#)' in 2021 (fase 1) zijn met de stakeholders de eerdere edities geëvalueerd. Dit leidde tot een advies voor fase 2, waarin de focus lag op de doorontwikkeling van het project. In deze rapportage delen we de belangrijkste inzichten. We denken namelijk dat deze niet alleen exemplarisch zijn voor wie een binnen- en buitenschoolse verbinding nastreeft in de ontwikkeling van muziekeducatie, maar dat de inzichten ook relevant kunnen zijn voor betrokkenen bij andere kunsteducatieve projecten die zich in en rondom de school afspelen.

Ready to Rock is gericht op kinderen voor wie muziekeducatie en samenspel geen vanzelfsprekendheid zijn. Leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8 worden in twintig tot vijftientwintig weken professioneel begeleid richting een optreden tijdens het Ready to Rock Festival. De nadruk ligt in eerste instantie op het bespelen van een instrument naar keuze: basgitaar, toetsen, drums, saxofoon, trompet en zang. Vervolgens verschuift de aandacht naar samenspel in de bandlessen.

Voordat we kunnen delen wat de actie-gerichte benadering in fase 2 heeft opgeleverd, blikken we eerst terug op fase 1; het vooronderzoek. We benoemen per thema de belangrijkste inzichten.

Fase 1: vooronderzoek

Interviews met de betrokkenen bij eerdere edities van Ready to Rock werden gecombineerd met deskresearch, interviews met experts en een praktijkverkenning. In de uitwerking zijn vier deelthema's uitgelicht en is er aan de hand van deze vier thema's een advies gepresenteerd voor de volgende fase van het onderzoek:

- **Muziek, taal- en identiteitsontwikkeling**
- **Samenwerking leerkracht en vakleerkracht**
- **Verbinding binnen- en buitenschools**
- **Verbinding met de omgeving**

Het advies voor doorontwikkeling is opgepakt door een diverse groep betrokkenen bij Ready to Rock: muziekdocenten, leerkrachten, bestuurders, cultuurbemiddelaars, bibliotheekmedewerkers, welzijnswerkers. In het vervolg is er met dit projectteam verkend hoe muziekeducatie een betekenis-

volle plek kan krijgen, zowel in de school als in de omgeving van de school. Een praktijk-gerichte aanpak met hen, zo adviseerden de onderzoekers, zou tot plannen en een realistische werkwijze kunnen leiden. Door dit direct al met de juiste partijen te doen, zou het meer kans van slagen hebben.

Muziek, taal- en identiteitsontwikkeling

Nieuwe kansen

Uit het vooronderzoek kwam Ready to Rock naar voren als een werkwijze die kansen voor kinderen kan vergroten. Kinderen en jongeren (in eerste instantie in de leeftijd 9-12 jaar, in groep 6-8 van de basisschool) die normaal gesproken niet met muziek-educatie in contact komen, bijvoorbeeld omdat het thuis niet wordt gestimuleerd en gefaciliteerd, krijgen nu wel de kans.

Een onbekende wereld

De kracht van Ready to Rock werd met name gezien in die onderdompeling in het onbekende. Een intensieve kennismaking met een onbekend instrument opent voor kinderen een nieuwe wereld.

Een bekende wereld

In het voortraject waren de betrokkenen zich al bewust van het belang van aansluiting bij de belevingswereld van de leerling. De culturele diversiteit onder

de deelnemende leerlingen en docenten van Ready to Rock was beperkt. Door meer aan te sluiten bij de muziek die thuis geluisterd wordt, zo was de gedachte, zou het project ook meer inclusief kunnen zijn. Meer ruimte voor verschillende talen, genres en instrumenten zou dit verder kunnen stimuleren. Ready to Rock was vooral georiënteerd op mainstream westerse popmuziek. Een deel van de betrokkenen gaf aan dat hier een bredere blik kansrijk zou kunnen zijn. Ook gaf men aan dat dit meer gevoel voor culturele diversiteit zou vragen.

Taal en identiteit

Muziek zou als taal gezien moeten worden. Taal die zowel gericht is op de individuele (muzikale) expressie, als op een verbindend groepsproces. De betrokkenen gaven aan dat plezier in samenspel in Ready to Rock belangrijker is dan de individuele prestatie en talentontwikkeling van het kind.

Samenwerking leerkracht en vakleerkracht

We zien een ander kind

In het vooronderzoek kwam naar voren dat de muziekdocent en de hele setting van Ready to Rock iets wisten los te maken. In veel gevallen bleken kinderen zich meer of op een andere wijze te tonen en te uiten door de muziek en het samenspel. Waar leerlingen op school soms bepaalde gedragspatronen lieten zien, was de buitenschoolse en expressieve aanpak een manier voor het kind om zich van een andere kant te laten zien. Het zou mooi zijn, zo was de gedachte, als de leerkracht hier ook meer van meekrijgt. Een nauwere samenwerking tussen leerkracht en vakleerkracht in het proces, was daarom een wens voor de doorontwikkeling van Ready to Rock.

De leerkracht als voorbeeld

In Ready to Rock wordt van kinderen behoorlijk veel lef gevraagd. Kinderen die nog geen muzikale ervaring hebben, wagen een sprong in het diepe door zich in korte tijd voor te bereiden op een waar festival, waar zij als bandlid op het podium staan. Dit gebeurt onder de bezielende leiding van ervaren muziekdocenten. Al in het vooronderzoek is daarom uitgesproken dat het wenselijk zou zijn wanneer de leerkracht hiertoe ook wordt uitgenodigd. Ook leerkrachten met weinig of geen muzikale ervaring zouden deel kunnen nemen en aan hun leerlingen kunnen laten zien wat de waarde is van durven. Dit voorleven, zou tot uiting kunnen komen in samenspel tussen leerkracht en vakleerkracht, en tussen leerling en leerkracht.

Verbinding binnen- en buitenschools

School en curriculum

Waar Ready to Rock voorheen met name naschools gericht was, zou in de doorontwikkeling meer kunnen worden gezocht naar verbinding met de school. Een goede samenwerking met de school en inbedding in het curriculum, zou Ready to Rock ook meer duurzaam kunnen maken. Een tijdelijke impuls leidt niet vanzelfsprekend tot voortzetting, ook al zijn betrokkenen nog zo enthousiast.

Muziek en taal

In het bijzonder de verbinding tussen muziek en taalontwikkeling werd in het vooronderzoek al benoemd als kansrijk in de doorontwikkeling van Ready to Rock. Zo is er gesproken over het belang van tekstbeleving in muziek, over meertaligheid, en over vertaling.

Verbinding met de omgeving

Ready to Rock is gericht op kinderen, leerlingen en scholen in 'aandachtswijken'. Tijdens het Ready to Rock Festival komen vrienden, familie en betrokkenen vanuit de school en omgeving samen. In het vooronderzoek werd aangegeven dat dit verder uitgebouwd zou kunnen worden. Ready to Rock zou nog meer in en met

de wijk verbonden kunnen zijn. De trots, verbondenheid en saamhorigheid die tijdens het concert voelbaar is, zou ook in de buurt meer zichtbaar en hoorbaar kunnen zijn. Het zou goed passen bij de missie van Ready to Rock, mits de veilige leeromgeving voor de leerlingen ook geborgd zou blijven.

Fase 2: doorontwikkeling

Het advies dat voortkwam uit het vooronderzoek, werd in Fase 2 opgevolgd. De intermediairs hebben een diverse groep van betrokkenen bijeengebracht in een projectteam: popmuzikanten en vakleerkrachten, bibliotheekmedewerkers, adviseurs, onderzoekers en welzijnswerkers. Onder regie van de onderzoekers richtte het team zich vanuit de aanbevelingen op de doorontwikkeling van Ready to Rock. Ze werden aangemoedigd om in kleine deelgroepen een thema te kiezen en een experiment te ontwikkelen.

De onderzoekers poogden alle betrokkenen in dit proces aan te spreken als praktijkgerichte mede-onderzoekers, door hen uit te leggen: als we gezamenlijk interventies ontwikkelen, kunnen we daarmee enerzijds onze onderzoeksvragen proberen te beantwoorden, terwijl we anderzijds met die interventies ook iets in beweging zetten dat bijdraagt aan de doorontwikkeling van Ready to Rock.

Er werd gekozen voor afwisseling van fysieke bijeenkomsten en online bijeenkomsten om de experimenten met elkaar te ontwerpen, om ze daarna in de eigen praktijk uit te testen, en vervolgens te evalueren en weer bij te stellen. Dit was noodzakelijk, omdat we door de coronamaatregelen niet bij elkaar konden komen, en praktisch. De agenda's van popmuzikanten en andere betrokkenen waren lastig op elkaar af te stemmen.

In fase 2 van het onderzoek werden dus interventies ontworpen door deelgroepen binnen het projectteam. Deze acties of interventies zouden worden uitgevoerd en geëvalueerd, om vervolgens tot nieuwe interventies te leiden. Met deze iteratieve aanpak zouden zij als team aan de vier thema's werken. Hoewel er in dit proces inspirerende ideeën en plannen zijn ontstaan, bleek deze methodiek onvoldoende effectief.

Voortschrijdend inzicht

Hoewel er bruikbare inzichten voortkwamen uit de experimenten, viel de opbrengst gedurende dit proces tegen. Het bleek een drempel om het voorgenomen experiment in de eigen praktijk te testen. Ook leek het erop dat de periode tussen het ontwerpen en evalueren van het experiment te lang was, waardoor de energie en de ervaren urgentie voor de deelnemers afnam. Twijfel over de bereidheid om Ready to Rock verder te ontwikkelen leek toe te nemen. Onder een deel van de direct betrokkenen leek de gedachte te overheersen 'Waarom zouden we Ready to Rock veranderen? Het is een succesvol project en de aanpak werkt.'

De benadering sloot niet goed aan bij de praktijk van de betrokken professionals en er leek een drempel te zijn om daadwerkelijk iets nieuws uit te proberen binnen de bestaande situatie. De onderzoekers, Meekes en Copini, stelden een andere aanpak voor. De onderzoeksvragen moesten worden vereenvoudigd, zodat ze beter aansloten bij de praktijk. En er was experimenteer ruimte nodig. Het ontbrak niet aan draagvlak en bereidheid om mee te doen bij de betrokkenen, maar er was meer tijd en ruimte nodig om gezamenlijk tot het testen van interventies te komen. Er bleek behoefte aan een reële praktijk om te oefenen, uit te proberen en mogelijk iets te laten 'mislukken'. Speelruimte waar 'door te doen' direct van alles zou kunnen ontstaan, maar die niet geheel samenviel met de eigen praktijk. Een actiegericht aanpak, met zogenaamde 'experimenteedagen', kwam hierin tegemoet.

Daarnaast is het belangrijk de diversiteit in het projectteam te benadrukken. Ze kenden elkaar niet of nauwelijks, waren niet gewend om samen te werken en hadden allemaal een andere achtergrond en motivatie om deel te nemen. Ook was het voor een deel nieuw om zoveel 'invloed' te hebben. Waar bijvoorbeeld een muziekdocent gewend was door een school of intermediair 'ingevlogen' te worden met een afgebakende opdracht, werden zij nu aangesproken als mede-onderzoekers en -ontwikkelaars. De eigen 'wereld', het podium, de bibliotheek en de wijk of het onderwijs zijn bekend, maar de wereld van de ander bleek heel wat minder bekend.

Een nieuwe koers

Na een pas op de plaats heeft het kernteam de balans opgemaakt. Een wijziging van de aanpak was noodzakelijk. Er zijn twee aanpassingen gedaan.

Ten eerste zijn de vier thema's uit de aanbevelingen vereenvoudigd tot vier toegankelijke deelvragen.

Deze vragen zijn door de onderzoekers samen met het projectteam opgesteld, werden vervolgens leidend en boden meer houvast. De relevantie van de vragen werd omarmd.

- 1. Muziek, taal en identiteit**
Hoe kunnen we de leerling een eigen verhaal laten vertellen?
- 2. Vakdocent muziek in primair onderwijs**
Hoe kunnen we moedertaal een stem geven en popmuziek een verbinding met andere muziekstromingen aan laten gaan?
- 3. Muziekonderwijs in het curriculum**
Hoe kunnen we co-creatie tussen leerkracht en vakleerkracht bevorderen?
- 4. Verbinding met de omgeving**
Hoe kunnen we het festival echt in de wijk krijgen?

Ten tweede is de werkwijze drastisch aangepast.

Bijeenkomsten met te lange tussenpozen werden vervangen door een fysieke samenkoms van 9.00 – 13.00, op een basisschool in de betreffende wijk. De onderzoekers hebben hiervoor een compacte werkwijze ontwikkeld en de onderzoeksmethode aangepast. Waar het projectteam voorheen werkte vanuit de principes van ontwerpgericht onderzoek met meerdere iteraties, was nu de benadering van actieonderzoek leidend.

De onderzoekers hebben zich laten inspireren door de principes en werkwijze van Art of Hosting¹, waarbij de werkvormen gericht zijn op het horen en meenemen van ieders stem en perspectief. Het streven was om alle aanwezigen te laten ervaren dat zij invloed hadden op wat ze in beweging wilden en konden zetten.

¹ Art of Hosting. *Harvesting conversations that matter.*
artofhosting.org/what-is-aoh/methods

De nieuwe aanpak bestond uit:

- Een grondige voorbereiding door de intermediairs zorgde ervoor dat de school voorbereid was op onze komst. We kregen vrij spel om in de school, met zowel leerlingen als leerkrachten muzikale experimenten uit te voeren. Muziekinstrumenten en andere benodigdheden waren aanwezig. Zowel tijdens de reguliere lessen als in de pauzes waren het klaslokaal, de centrale ruimtes in de school, het plein en de straten rondom het schoolgebouw onderzoeksterrein.
 - Er waren zo'n twaalf deelnemers in het projectteam per experimenteerdag. Ze werden omringd door de vooraf met hen vastgestelde vier deelvragen op de muur. Er werden op basis van expertise en interesse vier deelgroepen gevormd. In een tijdsbestek van een uur ontstond zo bij elke vraag een experiment, die volgens de methode van 'Design for wiser action' werd aangescherpt.
 - Vervolgens werden de experimenten uitgevoerd door de deelgroepen. Afhankelijk van het experiment werden leerkrachten, een groepje leerlingen of de hele klas betrokken. Waar mogelijk keken en luisterden de andere deelnemers mee.
 - Tijdens de lunch was er ruimte voor presentatie en reflectie. De onderzoekers interviewden de betrokkenen en voorlopige resultaten en inzichten werden verzameld en rond de deelvragen op de muur genotuleerd.
 - Na de bijeenkomst, in de middag, werkten de onderzoekers de resultaten direct uit en werden deze gedeeld met het projectteam.
- Deze aanpak bleek het projectteam veel energie te geven. Het sloot ook goed aan bij zowel de muzikanten als de welzijnswerkers als de leraren om vooral niet te lang te praten, maar iets te bedenken en het dan ook ter plekke te gaan doen. De aanpak is zo goed bevallen dat deze vervolgens nog tweemaal is herhaald. De snelle terugkoppeling door de onderzoekers, hield de vaart erin en werd gewaardeerd.

🔑 Sleutelmomenten

Om meer inzicht te geven in de opbrengst van het onderzoek en met name van de experimenten op school, hebben we een aantal sleutelmomenten uitgewerkt en verbeeld.

1. Hoe kunnen we de leerling een eigen verhaal laten vertellen?

🔑 Eerst de basis op orde

Of er op een basisschool ruimte en tijd is voor iets nieuws, dat is van allerlei factoren afhankelijk, zo bleek in gesprek met de directeur van twee naast elkaar gelegen scholen. 'Kijk, wat we hier vandaag doen, dat is prachtig, en dat durf ik op deze school wel aan. Maar bij de school hiernaast gaat het zeker niet gebeuren. Die school ligt al onder een vergrootglas, daar heb ik de inspectie al in m'n nek hijgen. Dan kan het nog zo waardevol zijn voor de kinderen en de leerkrachten, maar eerst moet gewoon de basis op orde!' Het is een veelzeggende uitspraak, die zeker niet uniek is voor deze plek en situatie. We horen het nog altijd in onderwijscontexten, ook na jaren Cultuureducatie met Kwaliteit. De kunstvakken worden nog vaak gezien als iets dat leuk en waardevol kan zijn, maar toch zeker niet de kern van het onderwijs betreft. Hoogleraar cultuureducatie Edwin van Meerkerk benoemt dit ook als

de grote uitdaging in de huidige periode van CmK4. We zouden de kunsten niet moeten legitimeren door ons dienend op te stellen richting andere vakken, noch de kern van kunst en cultuur in grote, abstracte begrippen moeten vatten. Van Meerkerk pleit in plaats daarvan voor een focus op de betekenisvolle praktijk van de leraar.

Het blijft bijzonder dat we een onderwijs-systeem in stand houden waarin het wezenlijke niet altijd als wezenlijk wordt herkend. Cultuuronderwijs is er om leerlingen te helpen vat te krijgen op de wereld waar ze deel van uitmaken. Door ze vanuit hun eigen belevingswereld kennis te laten maken met een scala aan cultuuruitingen. Door ze vanuit historisch perspectief te laten zien hoe cultuur ontstaat en gevormd is. En door ze kennis te laten maken met nieuwe en onbekende werelden. Kunstonderwijs is daar een vanzelfsprekend deel van. Een

bijzonder deel, want dat is de plek waar leerlingen vorm en betekenis geven aan zichzelf in de wereld. Door te maken en mee te maken, zoals emeritus-hoogleraar Barend van Heusden dit uitlegde. Ze geven uiting aan wie ze zelf zijn, of zouden kunnen zijn, en krijgen via het werk van anderen toegang tot vele andere mogelijke werelden. Het klinkt bepaald niet als een bijzaak in de wereld van het opgroeiende kind.

Wanneer scholen er wel bewust voor kiezen om op kunst en cultuur in te zetten, ontstaat een volgend bekend vraagstuk in onderwijsland, namelijk hoe de breedte zich verhoudt tot de verdieping. Je zou wensen dat ieder kind via het onderwijs in contact komt met een breed palet aan kunst- en cultuuruitingen, om zo zelf te kunnen verkennen wat er mogelijk is en wat bij hen past. Als het gaat om muzikale

ontwikkeling, weten we dat het veel tijd en aandacht vraagt, om tot beheersing van een instrument te komen. In de ontwikkeling van muziekeducatie zijn er wat dat betreft verschillende stromingen, waar we je nu even in meenemen. Zo wordt er enerzijds gepleit voor muziekonderwijs dat uitgaat van het creatieve proces en van toegankelijkheid voor ieder kind. Terwijl er anderzijds ook wel wordt beweerd dat creativiteit helemaal niet de basis kan zijn voor muzikale ontwikkeling. Muziekdocent Allerd van den Bremen stelt bijvoorbeeld juist dat muziek in de eerste plaats draait om reproductie, en dat creativiteit en betekenisgeving pas aan bod komen wanneer de beheersing van het instrument op een bepaald niveau is. Lector Muziek in Onderwijs Christiane Nieuwmeijer legt uit dat wanneer we muziekonderwijs van en voor iedereen nastreven, we kritisch moeten

kijken naar onze huidige aanpak. Ze stelt dat klassikaal muziekonderwijs zoals we dat gewend zijn, niet alleen een negatief effect kan hebben op de motivatie en het zelfvertrouwen van leerkrachten, maar dat het ook voor de leerling niet echt werkt: 'Hoewel plezierig en van grote waarde voor de muzikale ontwikkeling van kinderen, biedt reproductief en collectief muziekonderwijs weinig ruimte aan het individuele kind.' Hoogleraar 'music information computing' Anja Volk wil ook geen voorwaarden scheppen of drempels opwerpen, maar vooral 'de fundamentele betekenis [ontsluiten] die muziek heeft in ons leven, ongeacht afkomst of vaardigheden.' Ze stelt dan ook: 'Muziek is een eerste levensbehoefte. Het is niet een extraatje, het is cruciaal voor onze ontwikkeling en voor de samenleving.' Als het gaat om muziek en muzikeducatie, hebben we dus te maken met iets dat heel vanzelfsprekend van en voor iedereen is, terwijl het tegelijk toch ook niet voor iedereen is weggelegd. Want hoewel muziek in vele levens een grote rol speelt, weten we ook dat het niet voor ieder kind voor de hand ligt om muzikaal gestimuleerd te worden. Dit is waar Ready to Rock op

Muzikale belevingswereld

Op de scholen die meedoen met Ready to Rock is sprake van een grote culturele diversiteit. Tijdens een van de experimenteedagen kwam vanuit het projectteam de wens naar voren om in de klas meer te doen met de muzikale belevingswereld van de leerling. Zo gaf een van de leerkrachten richting de muziekdocent van Ready to Rock toe

inspeelt. Als je kinderen op jonge leeftijd in contact brengt met muziek, laagdrempelig, vanuit plezier, gericht op een gezamenlijke succeservaring, dan verbreed je niet alleen hun palet aan uitingsvormen, maar open je ook mogelijkheden om zich daarna verder in te bekwamen en te verdiepen.

Om iets nieuws op school een kans te geven, moet iemand de waarde ervan inzien. Wanneer het buitenschools plaatsvindt en geen deel is van het onderwijsprogramma, heeft de school er weinig vat op. Wanneer het op school plaatsvindt, ook al is het deel van een naschools programma, dan nemen de mogelijkheden toe voor de school om het door te laten klinken in het onderwijs. Voor het projectteam werd de school geopend om met elkaar te verkennen wat er mogelijk is wanneer muziek niet wordt beschouwd als een 'extraatje', maar als meer vanzelfsprekend overal kan opduiken. En tegelijk bood het de kans om de vaak strikte scheiding tussen binnen- en buitenschools wat te laten vervagen, door de activiteiten van RTR, die normaal meer buiten de school gebeuren, nu ook binnen de schoolmuren zichtbaar en hoorbaar te maken.

eigenlijk helemaal niet zo veel te weten van hen: 'Ik heb geen idee welke muziek ze thuis luisteren, wat voor ervaring ze al hebben met muziek en of er misschien al iemand in de familie een instrument bespeelt. Dat lijkt me wel heel mooi, om dat op school aandacht te geven.' Zo werd het plan opgevat om een playlist van en met de klas te maken, een verzameling favoriete

nummers van alle leerlingen. Dit zou tegelijk een manier kunnen zijn om elkaar beter te leren kennen en te verkennen welke muziek al in hun wereld aanwezig is. Door de onderlinge uitwisseling van muziek ontstaat de mogelijkheid om in aanraking te komen met nieuwe, onbekende klanken, ritmes en geluiden.

Dit sluit goed aan bij 'idiocultureel muziekonderwijs', waar lector Evert Bisschop Boele al jaren voor pleit. Inclusie is hierbij het uitgangspunt, door de wereld van de individuele leerling als startpunt te nemen. Het gaat hem om de functies van muziek in het dagelijks leven van mensen. In gesprek met de onderzoekers (2021) vult hij aan: 'Het idee van onderwijs is volgens mij dat je iets doet dat zonder dat onderwijs niet mogelijk zou zijn, anders had je het niet nodig. Voor mij is het een belangrijk ding

dat onderwijs kinderen de gelegenheid biedt tot een venster op de wereld, wat ze vanuit huis niet meekrijgen. En of dat venster op de wereld vanuit huis nou het Concertgebouworkest is, of Jan Smit of keiharde rock, het maakt niet uit wat. Het is per definitie beperkt. School haalt kinderen eruit en maakt die wereld open voor ze. Mijn idee hierover is dat dat beter lukt om die wereld van de kinderen uit te breiden als je die wereld van hen beter kent. Als je hun wereld niet kent, weet je ook niet waar uitbreiding mogelijk is. Dan ga je gewoon wat doen. Je moet dus een beetje snappen waar die kinderen vandaan komen.

Dit idee kreeg tijdens een van de experimenteedagen op een aansprekende manier vorm. Niet met de hele klas, maar juist in een wat kleinere setting met een leerkracht en vijf leerlingen, werd verdieping gezocht

vanuit muziekbeleving. Leraar en leerlingen werd gevraagd muziek ten gehore te brengen die voor hen van grote betekenis was. Zonder toelichting van degene die de muziek had ingebracht, reageerden de anderen door tekenend te associëren. Alles wat in hen opkwam, was goed. Na afloop werden de tekeningen toegelicht endeelde de inbrenger van de muziek het eigen verhaal. Deze vrije vorm had iets geopend tussen leerkracht en leerlingen, bleek tijdens de evaluatie van het proces. 'Je leert elkaar op een andere manier kennen en muziek is daar verrassend geschikt voor. Het heeft iets gelijkwaardigs, omdat iedereen iets deelt dat van betekenis is, waar

vervolgens met aandacht naar geluisterd wordt en ook ervaring over wordt uitgewisseld'.

Ook van deze werkvorm werd achteraf door het projectteam gezegd dat het heel goed zou kunnen werken om muzikale ingangen te verkennen met leerlingen. Als het om meemaken gaat, blijkt eigenlijk iedereen, vaak onbewust, al muzikale kennis te hebben. Het legt bloot waar interesses liggen bij leerlingen, wat hen raakt en waar ze enthousiast van worden. Dat zijn weer mooie aanknopingspunten om leerlingen met een programma als Ready to Rock te verbinden.

2. Hoe kunnen we moedertaal een stem geven en popmuziek een verbinding met andere muziekstromingen aan laten gaan?

Muziek instrumenteel inzetten

In een sector waar taal en rekenen zo prominent op de kaart staan, is het misschien wel logisch dat vakken waarvan de waarde niet voor iedereen evident is, zoals de kunsten, voor een belangrijker karretje gespannen worden. Dat zien we ook bij muziek gebeuren. Zo legt Vera Meewis, beleidsmedewerker bij LKCA, uit dat er veel taal-muziekcombinaties worden gemaakt in het onderwijs, waarbij soms taal en soms muziek de overhand heeft. Slechts een enkele keer zijn ze onderling in balans.

Er is ook onderzoek waaruit blijkt dat muziek kan ondersteunen bij taalverwerving, en andersom. Zo legt taalwetenschapper Mieke Smits uit hoe taal ingezet kan worden om de muzikale ervaring te verdiepen, ook voor kinderen die voor hen nieuwe muziek-instrumenten uitproberen. De betrokkenheid van bibliotheekmedewerkers in ons team, en de grote wens bij leraren en directie om iets te bedenken dat de woordenschat van de leerlingen kan helpen vergroten, leidde ook tot interventies in die richting. Zoals

Meewis ook benadrukt, het gaat erom dat we beter begrijpen hoe muziek en taal elkaar wederzijds versterken. Muziek kan worden ingezet bij het leren spreken, luisteren, lezen en schrijven. En taal kan worden ingezet bij het leren zingen, luisteren, muziek maken, muziek lezen en noteren, bewegen op muziek, improviseren en componeren. In de fase waarin interventies ontwikkeld werden, hebben we zien gebeuren dat taalplezier werd aangewakkerd bij leerlingen die met muziek aan de slag gingen.

Maar we zagen ook een keerzijde: muziek-docenten die naar school werden gehaald om taal en muziek met elkaar te verbinden, gaven na afloop teleurgesteld toe niet meer helemaal in hun kracht te staan. Het bracht de onderzoekers tot het inzicht dat er heel goed afgewogen moet worden of bij goed-bedoelde, vakoverstijgende kruisbestuivingen toch ook iets verloren gaat. Meewis stelt dat er bij dit soort combinaties altijd vanuit de doelen gekeken moet worden: 'Combineer waar het kan, maar sleep een vak er nooit met de haren bij.'

🔑 In eigen woorden

Als het gaat om taalplezier en het geven van ruimte aan moedertaal, zagen we tijdens de experimenteedagen iets heel bijzonders gebeuren. In het projectteam ontstond het idee om aan de slag te gaan met een hedendaags popnummer, dat alle leerlingen kennen, door leerlingen het te laten vertalen in hun moedertaal. Twee leerkrachten die meededen aan dit experiment konden met gemak tien verschillende talen benoemen die de leerlingen thuis spreken. Samen met een groepje leerlingen namen ze plaats in de open ruimte van de school, aan een grote ronde tafel. 'Ik wist helemaal niet dat jij thuis een andere taal spreekt, ik dacht dat je alleen Nederlands praatte!', zei een van de leerlingen, zichtbaar onder de indruk, tegen haar klasgenoot. De leerkracht zou later toelichten waarom ze zo onder de indruk was van de onverwachte samenwerkingen: 'Het viel me op dat ze trots waren, dat ze een deel van hun identiteit konden laten zien, iets dat zo belangrijk voor ze is, maar waar normaal gesproken op school geen

ruimte voor is'. Wat er ontstond aan de ronde tafel bleef niet onopgemerkt. Een paar moeders die net hun kleintjes naar het naastgelegen kinderdagverblijf hadden gebracht, keken met ingetogen interesse. En, vanaf de balustrade viel op dat een andere leraar nu ook meeluisterde wat hier toch gebeurde. Later vertelde ze: 'Ik wil heel graag weten wat jullie hier deden, want dit is precies wat ik in mijn NT2-klas ook zo graag zou willen zien gebeuren.' Er was inderdaad een speels onderzoeksproces gaande, waarbij de leerling zich expert voelde in het eigen taalgebied en de leerkracht en medeleerlingen zich open opstelden, om hier meer van te leren. Ook de muziekdocenten van Ready to Rock leken geïnteresseerd. 'Ready to Rock is gericht op westerse popmuziek, dat beseffen we ook wel. Maar we staan er wel voor open om ook ruimte te bieden aan andere talen en muzikale invloeden. Dit experiment heeft wel laten zien hoe je dat zou kunnen doen.'

3. Hoe kunnen we co-creatie tussen leerkracht en vakleerkracht bevorderen?

De kracht van kwetsbaarheid

Ready to Rock was en is vooral een na- en buitenschools project. Wel leeft het ook in enige mate op school, doordat leerlingen op school kunnen oefenen, doordat er soms met de band na schooltijd gerepeteerd wordt in school, doordat deelnemende leerlingen enthousiast verhalen delen, en doordat iedereen wordt uitgenodigd bij het Ready to Rock Festival. Dat Ready to Rock 'los' staat van school, werd en wordt voor een deel ook juist gewaardeerd. De deelnemers aan Ready to Rock vormen een hechte groep gedurende het traject en ontdekken soms onvermoede kwaliteiten in zichzelf. Kwaliteiten die tijdens een gewone schooldag niet aangesproken worden.

Toch was het team het er al vanaf de start over eens dat hier winst te behalen is. De leerkrachten kregen weinig mee van Ready to Rock, constateerden de vakleerkrachten. Ze droegen wel leerlingen aan voor wie dit traject geschikt zou zijn, maar waren zich verder niet zo bewust van het naschoolse leerproces van hun leerlingen. Tijdens de experimenteedagen is hier veel over gesproken. 'Je zou eigenlijk willen dat de leerkracht ook ziet wat muziek voor de leerlingen kan betekenen. We maken tijdens Ready to Rock veel los bij de leerlingen.'

De betrokken muziekdocenten en intermediairs wilden hier nog wel een stap verder in gaan: 'Het zou nog veel beter zijn wanneer de leraar meedoet! Als we dit goed aanpakken, kan het aanstekelijk werken en de leraar het vertrouwen geven om vaker met muziek aan de slag te gaan!'

Zoiets gaat niet vanzelf en brengt ook een zeker risico met zich mee, ontdekten we tijdens een van de experimenten, waarin een leerkracht in haar eigen klas voor het blok werd gezet. Ze wist dat er die dag experimenten werden uitgevoerd en stond ervoor open om mee te doen. Toen de leerkracht na een korte introductie door de vakdocent gevraagd werd om een ritme te klappen, werd het toch wat ongemakkelijk. In de evaluatie kwamen we tot de conclusie dat hoewel deze kwetsbaarheid pedagogisch-didactisch gezien heel krachtig kan zijn, het toch vraagt om iets meer voorbereiding en afstemming. Muzikaliteit kan niet in alle gevallen worden geforceerd. De leerkracht mag in zo'n kwetsbare positie niet het gevoel krijgen er alleen voor te staan.

🔑 Een schitterend voorbeeld van co-creatie

In andere experimenten die ontwikkeld werden tijdens de experimenteedagen, gebeurde het tegenovergestelde. De samenwerking tussen leerkrachten en muziekdocenten werd een waar succes. De muziekdocenten hadden een auto vol instrumenten meegenomen en polsten in de ochtend al even welke leerkracht interesse zou hebben om een instrument te leren bespelen. Geen enkele ervaring of voorkennis was vereist. De muziekdocenten gingen te werk zoals ze dat tijdens een Ready to Rock-traject ook doen, alleen dan met de leerkracht. Daar zat de juf, meteen basgitaar in de hand. Binnen een uur zou ze een aantal akkoorden leren. Ook dit gebeurde in de open ruimte tussen de klaslokalen. Enkele leerlingen verzamelden zich rond het tafereel. Wat was deze dappere juf aan het doen? De eigen leerkracht die laat zien iets nog niet te kunnen, maar er wel voor open te staan om het te leren, daar gaat een enorme kracht van uit. De muziekdocent speelde ieder akkoord mee, waardoor het al snel prettig in het gehoor lag. Twee meisjes stonden verbaasd naar hun juf te kijken en zeiden: 'Juf, dit wil ik ook leren!'

Op een volgende experimenteedag, bouwden we voort op deze succeservaring. Dat er iets magisch kan gebeuren tussen de ervaren musicus en de onervaren leerkracht, zou ook in de klas iets kunnen betekenen voor alle leerlingen. Twee leerkrachten gingen ieder in de eigen klas aan de slag met een muziekdocent. Eerst afzonderlijk repeteren met hetzelfde lied als uitgangspunt. Een nummer dat alle leerlingen kenden. In de ene klas leerde de muziekdocent de leerkracht drummen, en in de andere klas gebeurde hetzelfde met gitaar. De tweede stap was dat de leerlingen mee mochten doen, met zang, en drummen op tafel. De derde stap was dat de beide klassen zich verenigden en tot samenspel kwamen. 'Het was één groot muzikaal feest. We denken dat dit experiment op meerdere manieren iets heeft opgeleverd. We hebben de leerlingen op een hele laagdrempelige manier laten zien hoe muziek ontstaat, we hebben hun leerkracht in het zonnetje gezet als lerende, en we hebben echt een enthousiasme bij de leerlingen zelf aangewakkerd omdat ze mee mochten doen. Het was een soort voorproefje van wat Ready to Rock nog meer te bieden heeft. Door het nu in de klas te laten gebeuren, neem je iets van die sfeer en van die aanstekelijke manier van leren mee de school in. De kracht van het naschoolse klinkt door in het schoolgebouw voor alle leerlingen. Zo kan onderwijs ook zijn!'

4. Hoe kunnen we het festival echt in de wijk krijgen?

🔑 Uitdragen en overdragen

Het mooie van muziek, is dat het zich niet zoveel aantrekt van de grenzen van het lokaal, van de school, of van rollen en functies. Dat spat ervan af tijdens het Ready to Rock Festival; de avond waarop iedereen welkom is om te zien wat de kinderen geleerd en gemaakt hebben. In het publiek zien we de groepsleerkracht, en de zaal is verder gevuld met trotse ouders, opa's en oma's, broers, zussen en medeleerlingen die samen komen om de deelnemers te zien stralen. Je ziet de muziekdocenten nu in hun rol als professionele musici die de kinderen ondersteunen om zich een ware popster te voelen. Ze geven vertrouwen en bieden tegelijk een vangnet wanneer iemand even de draad kwijt is. De popnummers zijn bekend, ze hebben er lang en hard op geoefend en dit keer klinkt er voor het eerst een zelfgeschreven rap. De deelnemers kregen de ruimte om hun eigen instrument te kiezen en zelfs om er hun eigen stijl aan te geven. De muzikale beleving, zo bleek tijdens de experimenteedagen, daar valt nog winst in te behalen. 'Dat het niet alleen gaat om het uitvoeren van bestaande nummers, maar dat muziek ook altijd een gevoel en verhaal overbrengt, dat zou ik die kinderen nog wel meer willen meegeven. Dat ze er ook iets van zichzelf in kunnen leggen.' Ook daar werd tijdens de experimenteedagen een interventie voor ontwikkeld door een jongerenwerker uit de wijk, samen met een muziekdocent en een intermediair.

Om de leerling te laten ervaren hoe klanken betekenisvol kunnen worden, waren ze samen gaan zitten met een groepje kinderen, te midden van een aantal muziekinstrumenten. De kinderen mochten eerst wat proeven van de klanken die ze hierop voort konden brengen. Vervolgens kwamen er vragen: 'Hoe voelde je je vanmorgen toen je opstond? Welk woord past daarbij? En welke klank?' Er werd geluid gemaakt, geëxperimenteerd met ritmes en klanken en geassocieerd. Na deze eerste muzikale verkenning kreeg een van de leerlingen de rol van dirigent. Waar de eerste bewegingen van de dirigent nog wat onwennig oogden, werden deze uitbundiger en specifiek. De leerlingen die de taak hadden om het gevoel van de dirigent over te brengen, waren zichtbaar geconcentreerd bezig het instrument te laten klinken. De leerling bleek, als een dirigent van het eigen verhaal, vrij precies aan te kunnen geven hoe dit zou moeten klinken. In de evaluatie was er veel enthousiasme: 'Het gaat er nou niet om hoe het klonk, maar wat het wel heeft aangevoeld, is dat de kinderen wel degelijk die vertaalslag kunnen maken. Dat ze onbewust weten dat muziek een uitdrukking is, of je er nou naar luistert of zelf iets maakt. Het gaat ergens over. Het gaat over hen! In het Ready to Rock-traject zou je hier nog meer op in kunnen zetten, dat ze nog meer gaan begrijpen wat ze aan het vertellen zijn als ze deel uitmaken van een band.

🔑 De kracht van verbeelding

Hoewel het RTR Festival al wel verbindingen met de omgeving laat zien, bleken de ambities bij de betrokkenen groter: 'We weten dat er nog veel meer muziek in de wijk aanwezig is. Er zijn verenigingen, koren, en er zijn veel mensen bezig met het luisteren naar en het maken van muziek. Maar we weten ook dat er van alles aan de hand is in deze buurt. Het is echt niet zo makkelijk om achter die voordeur te komen. Mensen voelen zich hier ook niet altijd veilig. Op veel plekken blijven de gordijnen dicht en zie je mensen nauwelijks buiten.' Tijdens een experimenteedag ging een klein groepje op onderzoek uit in de wijk, op zoek naar de muzikale interesses van de omwonenden van de school. De bereidheid om hierover in gesprek te gaan, viel inderdaad wat tegen. Tijdens de volgende actiegerichte dag ging het weer over hoe mooi het zou zijn als het festival buiten kon plaatsvinden, zodat iedereen het mee kon krijgen.

'Weet je, het lukt ons als volwassenen blijkbaar nog niet helemaal om te bedenken hoe dit zou moeten of kunnen. Waarom vragen we de leerlingen niet om hulp?' Dit was de juiste aanzet om het in een stroomversnelling te brengen. We vroegen de leerkrachten welke kinderen hierover mee wilden denken, en nog geen kwartier later zaten we aan een grote tafel met acht kinderen die barstten van de inspiratie. Wat vooral opviel, was dat zij zich op geen enkele manier lieten belemmeren door ideeën over wat wel en niet thuishoort op een festival. Ze kwamen met plekken in de wijk waar het festival zou kunnen plaatsvinden, kenden allerlei clubjes die mee konden doen, hadden kleurrijke ideeën voor hapjes en drankjes, en ze noemden allerlei vrienden en familieleden die 'zeker interesse zouden hebben'. In de evaluatie werd er enthousiast teruggeblikt op deze sessie: 'Zo zie je maar weer, hoe vaak wij als volwassenen voor kinderen invullen wat in hun wereld past. Wat komt er toch veel creativiteit vrij als je ze in zo'n rol van adviseur zet en gewoon naar ze luistert!'

Conclusies en aanbevelingen

Ready to Rock is er als buitenschools muziek-educatieproject voor kinderen en jongeren die normaal gesproken niet direct muzikaal worden aangesproken en uitgedaagd. Het onderzoeksproject Ready to Rock was gericht op de doorontwikkeling van deze aanpak. Wat we ontdekt hebben aan de hand van vier vragen en thema's, bleek niet alleen voor dit project relevant, maar ook voor andere kunst-educatieve projecten. Met de hiervoor beschreven en geïllustreerde sleutelmomenten hebben we mechanismen blootgelegd die inzichtelijk kunnen zijn voor wie vergelijkbare doelen nastreeft. Vooral wanneer er meerdere partijen zijn die samenwerken. En wanneer daarbij een verbinding tussen binnen- en buitenschools het doel is. Hoewel dit niet tot een eenduidig advies of tot kant-en-klare oplossingen heeft geleid, kunnen we wel een aantal aanbevelingen delen, aansluitend bij de verschillende doelgroepen.

Advies aan onderzoekers

- Bij de ontwikkeling van bepaalde werkwijzen met een veelzijdige groep, kan ontwerpgericht onderzoek geschikt zijn om een co-creatief experiment aan te gaan en daarbij systematisch te ontwerpen, uit te voeren, te evalueren en weer bij te stellen. Wanneer die aanpak niet aansluit bij de groep, terwijl er wel voldoende betrokkenheid is, raden we aan om een meer actiegericht aanpak te kiezen. De cyclus van ontwerpen-uitvoeren-evalueren-terugkoppelen kan veel sneller, zelfs binnen een dag, worden gedaan. Dit zorgt voor een energie die aansluit bij leraren en makers, omdat ze hun ideeën direct werkelijkheid zien worden. Essentieel hierbij is om het in een 'echte' situatie te laten gebeuren, maar niet in de eigen praktijk.
- Wanneer er veel verschillende perspectieven aanwezig zijn in de groep, raden we aan om werkvormen van Art of Hosting in te zetten. Strak op de vorm en open op de inhoud, gaan daarbij samen. De duidelijke kaders bieden iedere deelnemer invloed en ruimte om de eigen stem te laten horen. Binnen die kaders van ruimte en tijd, kan iets ontstaan dat niet gelijk perfect hoeft te zijn. De deelnemers worden er niet op afgerekend, het mag mislukken.
- Leg de onderzoeksvraag als onderzoeker niet op aan de betrokkenen of deelnemers. Bij dit type onderzoek is de vraag alleen relevant als deze door allen als zinvol wordt beschouwd. Besteed voldoende tijd aan het scherp krijgen van die vraag of vragen. Formuleer ze in een taal die aansluit bij de betrokkenen, maak ze concreet en haalbaar, en beweeg mee met de energie die er al is in de groep.

Advies aan intermediairs en aan (directie van) de school

- De actiegericht aanpak gaat alleen werken onder de juiste omstandigheden. De intermediair moet met de school afstemmen dat er ruimte en tijd is. Er moet een uitvalsbasis zijn in de school, waar de acties of interventies voorbereid kunnen worden. En voor een bepaalde periode, bijvoorbeeld een dag of dagdeel, moet iedereen ervan op de hoogte zijn dat de hele school ingezet kan worden als experimenteerruimte. Ondersteunend personeel, leraren en leerlingen weten ervan en staan open voor wat er kan ontstaan. Daarnaast moeten er allerlei materialen beschikbaar zijn, zoals in dit geval muziekinstrumenten en bijbehorende apparatuur.

- Een divers projectteam, met mensen die op verschillende manieren raakvlak en ervaring hebben met het onderwerp. Wanneer de groep het eens is over het belang, maar hele verschillende ideeën heeft over de wijze waarop dit bereikt kan worden, ontstaan er in de samenwerking verrassende invalshoeken. Het is ook van belang dat er een goede mix is van

denkers en doeners. Een actiegerichte aanpak vraagt ook om lef en een open houding. Intermediair en schoolleiding kunnen samen een origineel en complementair team samenstellen.

- Bouw samen met de betrokken partijen aan een plan voor financiering. Zonder passend budget is het niet haalbaar.

Advies aan de initiatiefnemers van het project

- De initiatiefnemers van het project, moeten op de een of andere manier betrokken blijven bij de doorontwikkeling, omdat zij de oorspronkelijke bedoeling goed kennen en de kwaliteit kunnen bewaken. Verdedig die kwaliteit, sta voor wat je doet en waar je in gelooft.
- Initiatiefnemers kunnen tijdens de doorontwikkeling ook juist wat conservatief zijn, wanneer hun initiatief aan het veranderen is. Durf het te bevragen, sta open voor verandering, en ga het experiment aan.

Advies aan muzikanten en muziekdocenten

- De kwaliteit van de expert, in dit geval van muziekdocenten en musici, is essentieel. Omdat deze ondergesneeuwd kan raken in een onderwijssetting waar ook andere doelen en belangen meespelen, zeggen we: sta voor je eigen muzikale kwaliteit en expertise.
- Sta open voor de ander, voor leerling en leraar. Hoe wakker je bij de ander een muzikale interesse aan?
- Durf buiten gebaande paden te gaan. Het is essentieel dat de betrokken muzikanten ook open staan voor aanpassing van hun werkwijze tijdens het proces, zowel organisatorisch als inhoudelijk. Dit alles in het belang van aansluiten bij de wens en wereld van de leerling.
- Geef vertrouwen aan de ander ('je kunt dit'), en wees een vangnet ('ik help je').
- Denk mee over hoe iets dat spontaan ontstaat, duurzame impact kan hebben. Wat leren we ervan op de lange termijn?

Advies aan de leraar

- Zet je kennis van de klas en de leerlingen in: jij kent ze, jij weet wat er speelt. Jij kunt de externe professional hierin voeden en ondersteunen.
- Zet je kennis van de klas en de leerlingen even opzij: geef ruimte aan het onverwachte, aan talent, interesses en verhalen van de leerling die je nog niet kent.
- Durf te falen. Wanneer jij de leerlingen een open, lerende houding laat zien, kan dat aanstekelijk werken.

Advies aan professionals in het sociaal domein

- Jullie zijn degenen die weten wat er speelt in de omgeving en in de wijk. Breng die kennis en ervaring in.
- Jullie kunnen de school eraan herinneren hoe binnen- en buitenschools eigenlijk één geheel zijn.

Advies aan allen

- Geef de stem van de leerling de ruimte. Luister, bied ze een instrument en podium om zich te laten horen.

Aan de slag!

Wat we ontdekten in dit traject, bleek niet alleen relevant voor muziekprojecten. Ook andere kunst-educatieve initiatieven die afhankelijk zijn van subsidies of fondsen, waarin onderwijs een centrale rol speelt en de wens ligt om verbinding met de buurt en de wijk te maken, zouden hier baat bij kunnen hebben. Daarom vertaalden we de inzichten in deze rapportage ook in een spel, want de meeste projectteams bestaan uit denkers en doeners. Ieder brengt vanuit de eigen discipline, kennis en ervaring mee die onmisbaar is in processen als deze, maar deze worden niet altijd gezien of gehoord.

Tijdens dit spel kruip jij in de rol van een projectteam dat bestaat uit een leerkracht, vakdocent, directeur, leerling, iemand uit de wijk en de intermediair. Als team kiezen jullie een van onderstaande 3 routes.

▶ 1. Het Verhaal

Hoe geven we ruimte aan de eigen stem van de leerling?

▶ 2. Route van de Samenwerking

Hoe bevorderen we co-creatie tussen leerkracht en vakleerkracht?

▶ 3. De route van de verbinding

Hoe verbinden we het project met de school en de wijk?

Al spelend ontdek je samen blinde vlekken of kansen voor jullie project. Deze opgedane kennis zet je om naar concrete ideeën en acties. Op deze manier hopen we een handvat te bieden om kunsteducatieve projecten (door) te ontwikkelen zodat het project betekenisvol wordt voor alle leerlingen, verbonden raakt met de school en wijk en daarmee écht gedragen wordt door alle betrokkenen.

Bronnen

- Art of Hosting. *Harvesting conversations that matter*.
www.artofhosting.org/what-is-aoh/methods
- Bisschop Boele, E., & Meer, K. van der. (2019). *Op weg naar idiocultureel muziekonderwijs: een casestudie*. *Cultuur+Educatie*, 18(52), 54-69.
- Bremen, A. van den (2023). *Creativiteit is niet de kern van muziekonderwijs*.
www.lkca.nl/opinie/creativiteit-is-niet-de-kern-van-muziekonderwijs
- Heusden, B. van, Copini, E., van Dorsten, T., Zernitz, Z., Ekster, W., van Es, E., Konings, F., Rass, A. & Tielemans, M. (2020). *Cultureel bewustzijn – verbeelding voor het voetlicht*. *Cultuur+Educatie*, 19(56), 6-21. Geraadpleegd op 16 januari 2022, van www.lkca.nl/wp-content/uploads/2021/02/cultuur-plus-educatie-56.pdf
- Meewis, V. (2020). *Muziek- en taalonderwijs slim combineren*.
www.lkca.nl/artikel/muziek-en-taalonderwijs-slim-combineren
- Nieuwmeijer, C. (2023). *Muziekonderwijs: Voor iedereen, door iedereen*, Lectorale rede. Hogeschool Leiden.
www.hsleiden.nl/rede%20muziek%20in%20onderwijs
- Ros, B. (2024). *Terug naar de kern van cultuureducatie*. Interview: Edwin van Meerkerk hoogleraar Cultuureducatie. *Cultuurkrant*, editie 30.
www.lkca.nl/artikel/terug-naar-de-kern-van-cultuureducatie
- Universiteit Utrecht. *'Muziek is geen extraatje, het is een eerste levensbehoefte'*. Verslag van de oratie van Anja Volk.
www.uu.nl/nieuws/muziek-is-geen-extraatje-het-is-een-eerste-levensbehoefte

Grafisch ontwerp Marie-Louise de Bruijn

Illustraties Jelle Brunt

Fotografie Dave van Hout